

ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ ТА МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

УДК 159.9

*А. І. ПАВЛЮК, студент V курсу
(Чернівецька філія МАУП)*

МОЛОДЬ І СУЧАСНА КУЛЬТУРА: ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 12, с. 114–116

У перехідний період розвитку суспільства змінюються різні сфери його життя: культура, політика, економіка тощо. Ці зміни можна назвати трансформаційними і вони здійснюються відповідно до вимог часу. Змінюються життєві стандарти, моделі поведінки і потреби. Найбільшою мірою ці зміни відбиваються на молоді. Молодь в силу свого положення і соціально-психологічних особливостей посідає особливе місце у формуванні нової культури та структури суспільства, від неї залежить подальший соціальний та науково-технічний прогрес.

Взаємозв'язок соціальних аспектів, які визначають загальну культурно-освітню ситуацію в Україні, досліджується у трьох компонентах: культура, молодь, освіта. Культура і молодь — соціальне явище, обумовлене її духовними потребами, що являють собою найвищий рівень у мотиваційній структурі суб'єкта, чітко пов'язаної з ціннісними орієнтаціями особистості. Становлення та розвиток культури відбуваються у процесі соціалізації суб'єкта, яку ми розуміємо як формування його ціннісних орієнтацій. Категорія цінності культу-

ри включає блага, норми, ідеї та уявлення людини, що визначають її ставлення до світу, суспільного життя.

Перебуваючи в умовах загальної соціальної і моральної кризи, молодь реагує на неї неоднозначно. Частина молоді активно шукає нові культурні цінності, але багато і таких, які ностальгують про загублені ідеали своїх батьків. Деякі молоді люди не бачать у сучасниках достатнього радикалізму. Таким чином, за критикою молоді сьогодення можуть стояти різні причини. Проте результат один: заниження самооцінки у молоді. Це призводить до зниження рівня культури, безвідповідальності, до прагнення уникати завдань підвищеної складності, підвищення істеричності, послаблення прагнення до самовдосконалення. Значна частина молоді демонструє байдужість до оточуючих, до потреб інших людей. Найбільш поширені серед сучасної молоді такі прояви, як агресивність, грубість, вульгарність, жорстокість, безвідповідальність. При цьому є й позитивні якості: оптимізм, розкутість, відсутність консерватизму тощо.

У настроях молоді відбуваються складні, суперечливі процеси. Посилюються загальнолюдські, гуманістичні компоненти світогляду. Молоді люди зараз набагато більше цікавляться суспільно-політичними аспектами внутрішнього життя суспільства. Характерно, що значний вплив на погляди і рівень культури справляють засоби масової інформації. Через це спостерігаються ознаки втрати певною частиною молоді моральних цінностей, симптоми негативізму. В очах молоді навіювалося значення багатьох моральних понять, наприклад бажання бути корисними людям.

На рівень культури впливають соціально-економічні і політичні чинники. Що ж маємо як наслідок цих проблем у новому тисячолітті? Це алкоголізм, наркоманія, представники сексуальних меншин і нетрадиційних поглядів на життя, ВІЛ/СНІД, захворювання, що передається статевим шляхом, і більшість причетних до цього — молодь у віці від 13 до 28 років. Теперішнє молодіжне середовище нагадує велику лабораторію, де виробляють та випробовуються життєві цінності та відносини. Рівень життя молоді різко падає, ідеалу вже давно практично не існує — прикладів безліч.

Наукові дослідження процесів соціалізації молоді дозволяють визначити загальні тенденції соціального розвитку і на їх основі — трансформацію духовних цінностей; рівень культурного розвитку. Були проведені соціологічні дослідження в ряді країн СНД, які виявили досить схожу динаміку змін ціннісних орієнтацій молоді, її життєвих пріоритетів. Орієнтація на працю, навчання, що було найбільш характерно для молодіжного середовища 80-х років, втратила свою актуальність. На перше місце нині висувуються особистісні цінності: турбота про власне здоров'я, матеріальне благополуччя, стосунки; знижується інтерес до суспільних проблем, а звідси — менше контактів із суспільством, а отже, і відсталість від рівня культури загалом. Це пояснюється втратою інтересів до діяльності політичних діячів, падінням їхнього авторитету, як наслідок, суспільні цінності в ієрархії моральних установок молодих людей стають другорядними.

Що ж є причиною зниження рівня культури у молоді? Відповідь випливає із того, що молоде покоління залишилося сам на сам із своїми проблемами. Бракує наставників, учителів, розуміння "правильного" способу ведення життя. Й. Песталоцці писав: *"Не викликає сумніву одне: якщо ми чогось потребуємо, то це добрих учителів, які прагнуть і здатні виховати молодь та керувати нею з розумінням і любов'ю так, щоб вона могла осягти мудрість життя, набратися сили і засвоїти порядок, властивий її становищу"*. Не можна залиша-

ти молодь як категорію на узбіччі; взагалі є великий сумнів щодо поняття "молодіжна культура" як окремих елементів. Ця культура існує лише в поєднанні з іншими. Навіть звертаючись до найпростішого і всеохоплюючого визначення культури, а саме — матеріальних і духовних надбань людства протягом історії його існування, не знайдено і натяку на її поділ за віком людини. Тому треба говорити не про якусь окрему молодіжну культуру, а про нашу здатність сприймати те, що ми отримали у спадок і як ми його реалізуємо.

Для піднесення рівня освіченості, культури молодого покоління треба починати з "коріння", тобто виховувати культуру спілкування. Зараз часто в розмові молоді відчувається значний відсоток лихослів'я. Можна виділити такі критерії, яких повинні дотримуватись люди при спілкуванні: правильність (дотримання мовних норм); комунікативна доцільність; точність висловлення; логічність викладення; доступність; чистота мови.

І ще одна актуальна, наболіла проблема, яка має прямий вплив на культуру молоді, — насильство в молодіжному середовищі. Ця проблема лише стає предметом широкого громадського та наукового обговорення в Україні. Поняття "насильство" тільки входить у психологічний і соціальний лексикон. При цьому дослідження, проведені недавно у США, зареєстрували близько 1 млн 36 тис. випадків поганого поводження з дітьми. З них 217560 — фізичні кривдження, 114960 — сексуальні, 507640 — занедбання. Понад 1270 дітей померли від фізичного насильства та занедбання. В Україні проблема насильства дітей ускладнюється соціально-економічною нестабільністю в суспільстві, значним майновим його розшаруванням, недоліками в організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах, дегуманізацією освіти тощо. Ці негативні явища не дозволили поки що зменшити асоціальні прояви в поведінці, правопорушення і злочини серед молоді. Для з'ясування актуальних проблем насильства в молодіжному середовищі центром практичної психології на регіональному рівні було проведено соціологічне опитування серед молоді. За його результатами виявлено такі види насильства, що реально мають місце в Україні: моральні кривдження різного походження (45,07 % загальної кількості респондентів); сексуальні кривдження (64,47 %); психологічні (емоційне насильство в сім'ї — 41,05 %); статеві домагання (37,76 %); фізичне насильство з боку дорослих (30,46 %); невинуваті покарання батьками (20,07 %); фізичні ушкодження з боку вчителів (12,57 %); фізичний недогляд (1,32 %).

При оцінюванні ситуації виокремлено і причини насильства: неправильне виховання (44,44 %); вплив засобів масової інформації (33,84 %); вживання наркотичних речовин (24,70 %); кризові явища у суспільстві (21,57 %); наслідування поведінки дорослих (24,12 %); вживання алкоголю (18,75 %); неефективні дії правоохоронних органів (5,56 %); позбавлення впливу релігії (2,29 %). Наведені факти жахають. Тож про який рівень розвитку молодіжної культури може йтися?

Отже, можна зробити висновок, що держава недостатньо дбає про молоде покоління. Розгул вандалізму, нищення культури робиться в ім'я безроздумності, зниження моральності. Ціннісні орієнтації молоді заземлені, вільні від ідеологічної політики й спрямовані на власне індивідуальне життя. Суспільство ж, як соціальне явище, вимагає визнання особистості лише в поєднанні з потребами держави, суспільства й природи, а не як окремо існуючого індивіда. Модель успіху молоді виглядає так: досягнення матеріального достатку, збереження здоров'я, прагнення престижної посади, виділення серед оточуючих. Потреб моральної культури в молоді майже не існує. Все це потребує розробки нових підходів до організації освітньо-виховної роботи, нових методів оптимізації соціального розвитку в молодіжному середовищі. Суспільству треба зосередити зусилля на вихованні почуття власної гідності нинішнього молодого покоління.

Насамкінець хочеться запропонувати десять заповідей, які мають бути орієнтиром для формування особистості високого культурного розвитку:

- вибрати свою долю;
- досягти успіху в тому, що ти любиш;
- вносити конструктивні пропозиції до загальної справи;

- будувати стосунки з людьми на довірі;
- розвивати власні творчі здібності;
- культивувати кмітливість;
- дбати про власне здоров'я та здоров'я інших;
- не втратити віри в себе;
- намагатися мислити позитивно;
- поєднувати турботу про матеріальний аспект життя з духовним зростанням.

Література

1. *Абрамова Г. С.* Возрастная психология. — М., 1997. — Гл. 17.
2. *Бодалев А. В.* Психология о молодежи. — М., 1998.
3. *Вікова психологія* / За ред. Г. С. Костюка. — К., 1976.
4. *Задорожний М. Г.* Вікова психологія і рівень культури. — К.: Юрінком, 1999.
5. *История и теория психологии*. Т. 1. — Ростов н/Д: Феникс, 1996.
6. *Корокудзе В. Г.* Методы исследования характера. — Тбилиси, 1995.
7. *Левитов К. Д.* Психология характера. — М., 1995.
8. *Личность и оценочные способности старшеклассников*. — М., 1991.
9. *Личность по возрастной и педагогической психологии* / Под ред. А. И. Щербакова. — М., 1999.
10. *Максименко С. Д., Соловйенко В. О.* Загальна психологія. — К., 2000.
11. *Психология индивидуальных различий молодежи: Тесты*. — М.: Изд-во МГУ, 1991.
12. *Стархов М. В.* Психология характера и культуры. — Саратов, 1989.
13. *Хрестоматия по возрастной и педагогической культуре*. — М., 1998.
14. *Эриксон Э.* Идентичность: юность. — М., 1996.